

Björn Sprängare

Björn Sprängare är skog. dr i skogsteknik med ett förflutet i SCA, koncernchef i Mo och Domsjö AB, koncernchef i Trygg-Hansa Försäkring AB och Ståthållare vid Kungl. Hovstaterna. Idag är han bl. a. ordförande i gruvbolaget LKAB, ordförande i Skogs-sällskapet och ordförande i Stockholms Konserthus. Han var under ett antal år under 2000-talet ordförande i Skogshistoriska Sällskapet.

Skogsindustrins framväxt i södra Sverige

Under en 15-årsperiod med början i slutet av 1950-talet förändrades den skogsindustriella strukturen i södra Sverige på ett dramatiskt sätt. En modern massaindusti byggdes upp, som radikalt förändrade avsättningsmöjligheterna för skogsråvaran och därmed höjde värdet på skogsmarken. Utvecklingen drevs på av starka personligheter med stor målmedvetenhet och med ett betydande risktagande. En spännande period i vår moderna industrihistoria som är värd uppmärksamhet i Skogshistoriska Sällskapets läsekrets.

När jag på 1950-talet började intressera mig för ett yrke i skogen sökte jag mig norrut för att få lämplig skogspraktik under gymnasiet sommarferier. För mig, liksom för de flesta svenskar vid den tiden, var det i Norrland de stora skogstillgångarna fanns och där fanns också de ledande skogsföretagen. Den uppfattningen präglade inte bara svenskarna i gemen utan också många beslutsfattare i företag och myndigheter. Dåtidens politiker och andra beslutsfattare hade i regel en mycket oklar bild av hur skogstillgångarna var fördelade i landet.

Krigsåren

Under krigsåren 1939 – 1945 var landet isolerat och skogsbruket organiserades för att bl. a. klara en stor del av den inhemska energiförsörjningen. Skogsägarnas avsättning av virke var därför i stor utsträckning reglerat, men å andra sidan var behoven stora och avsättningsmöjligheterna relativt goda. Efter krigsslutet öppnades gränserna, andra bränslen ersatte vedbehoven och skogsägarnas situation kom att förändras väsentligt. Ett stort skogskapital väntade på att få avsättning för industriella ändamål. Men var fanns köparna?

Svaret på frågan innehåller en fascinerande och spännande historia om framväxten av en

stor och modern industri i södra Sverige. Den har haft stor betydelse för skapandet av arbetstillfällen, uppbyggnaden av infrastrukturen, samhällsutveckling i stort och kanske framförallt för att ge skogen ett värde. Även om det redan före kriget fanns träförädlingsföretag i området hade de inte riktigt samma karaktär som i norr. En väsentlig skillnad var att man inte kände full trygghet i virkesförsörjningen, eftersom det egna begränsade skogsinnehavet inte medgav större expansionsinvesteringar. En utökad vedförbrukning skulle göra företagen beroende av en betydande andel virke från privata skogsägare och det förefaller som detta förhållande uppfattades som ett alltför stort risktagande. Huvuddelen av skogstillgångarna i denna del av landet ägs som bekant av privata skogsägare och att bolagen skulle försätta sig i ett alltför stort beroende av denna mångfald av beslutsfattare bedömdes som alltför osäkert i dåtidens bolagsstyrelser. Den oklara uppfattningen om skogstillgångarnas storlek ökade inte heller investeringsbenägenheten i den virkesförbrukande industrin. Bolagens dominans på en marknad med stort utbud kunde stundtals ta sig uttryck i nonchalans mot säljarna, som i vissa områden skapade ett utbredd misstroende mot företagens sätt att uppträda. Skogsägarna hade virke att av-

sätta, men det fanns inga köpare. Bortsett från en kortare period i samband med Koreakrisen i början av 50-talet var priserna pressade och av-sättningsmöjligheterna högst osäkra. De olika uppfattningarna om södra Sveriges virkestillgångar debatterades intensivt.

Framsynta företagsledare

Det fanns dock företagsledare som tidigt såg potentialerna i de växande skogstillgångarna i Götaland. En var den dynamiske och oförtröttlige Gösta Edström, ledare av skogsägareföreningen Sydöstra Sveriges Skogsägares Förbund, SSSF. Under slutet av 40-talet och början av 50-talet drev han målmedvetet tanken att bygga en massafabrik för att ta tillvara den stora virkestillgången, som enligt hans uppfattning var tillgänglig för industriell förädling. Tillkomsten av Mönsteråsfabriken var det första resultatet av detta arbete och massabruket kördes igång 1958. Det stora problemet för SSSF var naturligtvis finansieringen, men genom stora ansträngningar mobiliserades skogsägare att resa det erforderliga egna kapitalet.

Redan 1962 kom så nästa anläggning i drift, den i Mörrum. Då hade ytterligare en spelare dykt upp för att tillgodogöra sig virkestillgång-

arna i Småland – Marcus Wallenberg. Skogsindustri var inget nytt för denne legendariske företagsledare och ägare, som bl.a. kontrollerade Hylte bruk AB. Investeringen i Mörrum föregicks av en envig mellan dessa två starka personligheter eftersom även Wallenberg hade ambitioner att bygga en massafabrik i Mörrum. Hans investering kom i stället att förläggas till Nymölla, som invigdes samma år.

I början av 60-talet var alltså grunden lagd för en skogsindustri vars grundläggande villkor gavs av råvarutillgången och möjligheten till skalfördelar i nybyggda anläggningar. För att vara konkurrenskraftiga och lönsamma krävdes en tillräcklig storlek för att kunna upprätthålla en god betalningsförmåga på virket. Därför dröjde inte länge förrän investeringarna i början av 60-talet följdes av kapacitetshöjande investeringar och även investeringar i vidareförädling. I Nymölla invigdes ett pappersbruk för finpapper i början av 70-talet.

De sedan länge etablerade företagen i området, Munksjö, Holmen, Papyrusgruppen, Hyltebruk, Fiskeby, m.fl. genomförde under dessa år i många fall stora expansionsinvesteringar som krävde större vedförbrukning. När så Södra skogsägarna invigde sin stora investering i Värö

bruk 1972 hade skogsindustristrukturen på 15 år undergått en enorm förändring i södra Sverige och den ökande efterfrågan skapade nu en helt ny virkesmarknad. Samtidigt expanderade även sågverken sin kapacitet och de skogsägare som under 50-talet bittert klagade över svåra avsättningsmöjligheter fick nu uppleva en ny värld.

Industriuppbyggnadens konsekvenser

En konsekvens av industriuppbyggnaden var ökande krav på infrastrukturen. Vagnätet behövde byggas ut och förstärkas. Det stora virkesflödet förutsatte ny transportteknik, större fordon och god planläggning. Logistiken blev en nyckelfunktion i företagets verksamhet. Konsekvenserna av den snabba industriexpansionen påverkade även samhällsplaneringen och annan infrastruktur som samhället står för. Det växande miljömedvetandet medförde dessutom att såväl industrisatsningar som det ökade uttaget av virke blev ifrågasatt. Allt detta landade naturligtvis på politikernas bord och det var många och svåra ställningstaganden som krävdes i riksdag och kommunstyrelser. Sett i tidens backspegel är det en imponerande industriell förändring som skett under relativt kort tid och

som genomförts med stor målmedvetenhet och där konflikter mellan olika intressenter stundtals kunde vara nog så heta.

I denna fascinerande period i modern tid har jag gjort några nedslag och studerat hur dåtidens aktörer resonerade och agerade. De stod som alla beslutsfattare med ansvar för stora ekonomiska åtaganden inför bedömningar av risker och osäkerhet i den framtida utvecklingen av marknader för skogsprodukter, tillgången på råvara och inte minst möjligheterna att skapa lönsamhet och avkastning på det kapital som krävdes. Huvudaktörerna i dramat är porträtterade i flera skrifter och företagens egna beskrivningar av sin historia ger ett gott underlag för att förstå hur utvecklingen förlöpte inom företagen. Min ambition är att försöka göra en översiktlig beskrivning av den stora industrievolutionen i södra Sverige under 50- och 60-talen fram till början av 70-talet betraktat från en skogshistoriskt intresserad observatör, med intresse för branschen den aktuella tiden. Om detta vill jag gärna återkomma i kommande skrifter utgivna av Skogshistoriska Sällskapet. □

